

Правата на родителите в Европейския съюз

Въпроси и отговори

Засилената мобилност на български граждани, предизвикана от възможностите за избор на работа и на място за живеене извън България – в рамките на ЕС, поставя редица въпроси, засягащи правата на тези граждани в различни области, включително в областта на семейното право. Най-чувствителните от тях, чието решаване изисква и намеса на органи на различни държави, се оказват въпросите за правата на децата и родителите, установили се по различни житейски причини на територията на друга държава.

*Вземането на решения за родителските права и мерките за закрила на деца се регулират от установените общо за всички държави-членки на ЕС правила, които съставляват т. нар. европейско право. Според тези правила решенията се вземат от органите на държавата по **обичайното местопребиваване** на родителите и децата.*

Съгласно правилата на европейското право българските съдебни и административни органи не могат да се произнасят само въз основа на българското гражданство на родителите и децата и да прилагат по този признак българското семейно право. Те могат да го направят, ако родителите и децата са с обичайно местопребиваване в България.

1. Какво означава обичайно местопребиваване?

Под обичайно местопребиваване се разбира мястото, в което родителите и децата са се установили преимуществено да живеят, без това да е свързано с необходимост от регистрация или разрешение за пребиваване или установяване. За определянето на това място трябва да бъдат специално съобразени обстоятелства от личен или професионален характер, свързани с трайни връзки на лицата с това място или с намерението да се създадат такива връзки.

2. Къде са регламентирани правилата за определяне на компетентните органи, които могат да взимат решения за родителската отговорност и мерките за закрила на дете в рамките на ЕС?

Регламент №2201/2003 на Съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност <http://bit.ly/1yHxZ2b>, определя как се разпределя компетентността в областта на родителските права между съдебните и административните органи на държавите-членки на ЕС.

Правилата на регламента се прилагат за всички решения относно:

- *развод, законна раздяла или обявяването на нищожността на брака;*
- *определяне, упражняване, делегиране, ограничаване или лишаване от родителската отговорност, а именно: правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения;*
- *настойничество, попечителство и други сходни институти;*
- *определянето и действието на всяко лице или орган, които отговарят за личността на детето или неговото имущество, представляващо или подпомагащо детето;*
- *поставянето на детето в семейство за отглеждане или по институционална грижа;*
- *мерки за закрила на детето, свързани с управлението, запазването и разпореждането с неговото имущество.*

Регламентът не се прилага за решенията за осиновяване, мерките, подготвящи осиновяването или прекратяване на осиновяването.

3. Какви са правилата на Регламент №2201/2003 при развод?

Според правилата на регламента, ако сте български гражданин и желаете да прекратите брака си с Вашия съпруг, който е български гражданин или гражданин на друга държава-членка, можете да поискате решение от българския съд по правилата на българското семейно право, ако имате обичайно местопребиваване в България.

Ако сте български гражданин, но обичайното Ви местопребиваване е в друга държава-членка на ЕС, българският съд не е компетентен да разгледа Вашата молба, защото Регламент №2201/2003 изисква молбата да се разглежда от съда по обичайното местопребиваване на съпрузите.

Ако и двамата съпрузи, независимо от гражданството си и обичайното си местопребиваване, са постигнали съгласие, те могат заедно да изберат молбата им да се разгледа от съд в държава-членка, различен от държавата по обичайното им местопребиваване.

Съдилищата са длъжни да извършват проверка относно компетентността си по правилата на регламента.

Решение за развод, получено по реда на Регламент №2201/2003 от съд на чужда държава, може да бъде ползвано в България. Регламентът предвижда специална бърза процедура за признаване и изпълнение на решения за развод в тези случаи. Българският съд е длъжен да приеме чуждото решение, след представянето му и установяване спазването на изискванията на регламента. Компетентни за България са окръжните

съдилища по адресната регистрация на лицето поискала признаване, както и органите по гражданско състояние към общините.

4. Може ли решението за развод от чуждестранния съд да се представи за признаване пред български съд от трето лице, например роднина на бившите съпрузи?

Признаване на решение за развод може да поиска само страна по решението, т.е. всеки един от бившите вече съпрузи. Всеки от тях може специално да упълномощи за това и адвокат, който да го представлява. Регламентът изисква в процедурата по признаване страната да посочи адрес за призоваване в района на съда, който е компетентен да разгледа молбата.

С признаването на чуждестранното решение за развод настъпват всички последици от прекратяването на брака (*например задължението за издръжка, родителски права, подялба на имущество и др.*), без да се налага съпрузите да водят второ дело пред българския съд. Правилата в регламента за признаване на решенията за развод забраняват на съда да преразглежда решението по същество. **Това означава, че се приемат изцяло разпореденията на чуждестранния съд.** Всички органи, които имат задължение да извършват действия във връзка с решението за развод – общински администрации, съдебни изпълнители, гранични органи и други, са длъжни да съобразят действията си с признатото чуждестранно решение.

5. Трябва ли да искаме признаване на решение за развод постановено от български съд, в друга страната, където е постоянното ни пребиваване?

Всички документи, които се отнасят до гражданското състояние (*раждане, брак, прекратяване на брака и смърт*), особено ако те са потвърдени със съдебни решения, е необходимо да бъдат на разположение, ако решим да се установим в друга държава. Това позволява пред чуждите институции и органи да бъдат удостоверени и използвани пряко правата ни, възникнали и признати в нашата държава.

6. Какви са правилата за получаване на родителски права?

Според Регламент №2201/2003 компетентен да се произнесе е съдът на държавата по обичайното местопребиваване на детето. Спазването на това правило води до възможност съдът на друга държава да се произнесе за родителските права за дете с българско гражданство, което пребивава извън България. Българският съд е компетентен само, ако детето, освен българско гражданство, има обичайно местопребиваване в България.

Има само едно допустимо от регламента изключение от основното правило за обичайното местопребиваване на детето – ако родителите по

недвусмислен начин приемат компетентността на съда на друга държава, в която детето не живее постоянно.

7. Какво се случва с родителските права при развод или раздяла на родителите и преместване на единия родител в друга държава-членка?

Упражняването на родителските права включва правата, свързани с грижите за личността на детето и правото да се определя местопребиваването му. Родителските права могат да произтичат от закона, от съдебно решение или от споразумение, сключено между родителите.

За да се преместите с децата в друга държава след раздяла или развод, е необходимо да получите съгласие за това от другия родител, с когото да сте обсъдили основните въпроси за начина на упражняване на родителските права и за личните отношения. Ако няма съгласие между родителите, извеждането на децата в друга държава се приема за неправомерно и се третира като нарушение на родителските права. За да се преодолее този проблем, може да се потърси решение на съд, с което да бъде разрешено да се промени обичайното местопребиваване на децата и да се уредят родителските права и правото на лични отношения.

8. Какво означава неправомерно отвеждане или задържане на дете според Регламент №2201/2003?

Прехвърлянето или задържането на дете от една държава в друга се счита за незаконно, когато детето е отведено от държавата, в която се е установило да живее с единия или с двамата си родители, в държава, избрана от родителя, извършил прехвърлянето на детето - без съгласието на другия родител и без да има правото да решава еднолично къде да живее детето. Правилата на регламента са строги и санкционират извършителя, дори когато детето е прехвърлено в държавата, в която е родено и/или чийто гражданин е то.

Ако български граждани живеят с детето си в друга държава-членка повече от 1 година и единият родител се върне с детето в България без съгласието на другия родител, по правилата на регламента това прехвърляне е неправомерно, независимо че детето има българско гражданство и родителят е решил да се завърне в родината си.

Регламентът предвижда следните особени задължения за всяка държава-членка при неправомерно прехвърляне на деца:

- *Държавата, на чиято територия са доведени неправомерно децата, е длъжна при поискване да осигури връщането на децата обратно в държавата по обичайното им местопребиваване. Процедурата за връщане на децата е еднаква за всички държави-членки на ЕС;*

- *Съдът на държавата, в която е прехвърлено неправомерно детето, не разполага с призната от регламента компетентност да издава решения за родителски права. Компетентен остава съдът на държавата преди прехвърлянето на детето.*

9. Какви санкции предвижда регламентът спрямо родители, които са прехвърлили неправомерно децата си в друга държава?

Санкции, в смисъл на глоби или някакви други наказания, не са уредени, но регламентът изисква, при разглеждане на молби за връщане на деца, съдилищата на държавите-членки да прилагат специални правила, въведени с чл. 11 от регламента <http://bit.ly/1yHxZ2b>.

Регламентът предвижда запазването на компетентността на съда на държавата преди отвлечането на детето по въпросите на родителските права. Особено важно е правилото на чл. 11, т. 8, въз основа което съдът на държавата преди отвлечането на детето може да постанови връщането му след като се е произнесъл съдът на държавата, в което детето е отвлечено, и решението е за отказ детето да бъде върнато. Тоест, може да се преодолее решението за отказ, постановено по процедурата на Хагската конвенция от 1980 г. Това означава, че, ако детето е било доведено неправомерно в България, поискано е неговото връщане в държавата, в която то е живяло, и българският съд е отказал връщането с решение, съдът на другата държава може да постанови решение за родителските права на детето и да разпореди неговото връщане в рамките на определеното от него местоживееене при единия родител в тази държава. Решението по чл.11, т.8 подлежи на пряко изпълнение в България, без да преминава преди това през процедура за признаване.

10. Как се защитава правото на лични отношения?

Правото на лични отношения включва правото на контакт с детето от страна на родителя, при когото детето не живее постоянно, като се допуска детето да бъде отведено за определен период на място, различно от неговото обичайно местопребиваване.

Регламент №2201/2003 г. защитава правото на детето да живее спокойно и да общува и с двамата родители, като предвижда правила за бързо изпълнение на решение за упражняване на правото на лични отношения. Според регламента решение за лични отношения, постановено в една държава-членка, може да се изпълни в друга държава, като е достатъчно решенето да е влязло в сила в първата държава.

11. Какви са правилата при констатиран риск за дете?

Според общото правило на Регламент №2201/2003 г., компетентни за налагане на мерки за закрила на личността и имуществото на дете в риск са

съдилищата и социалните служби на държавата-членка по обичайното местопребиваване на детето.

В случаите, когато детето няма обичайно местопребиваване в държавата, в която е установено, че то се намира в риск, съдилищата на тази държава са компетентни да наложат временна мярка за закрила, докато се установи коя е държавата на обичайното местопребиваване на детето и нейните органи за закрила наложат мярка според своето право.

В обхвата на делата за мерки за закрила попадат:

- *настойничество, попечителство и други сходни институти;*
- *определянето и действието на всяко лице или орган, които отговарят за личността на детето или неговото имущество;*
- *поставяне на детето в семейство за отглеждане или под институционална грижа и мерки, свързани с управлението, запазването и разпореждането с имущество на детето.*

12. Има ли правила, които улесняват получаването на издръжка за дете, когато родителят, който я дължи, живее в друга държава-членка?

Регламент №4/2009 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничество по въпроси, свързани със задължения за издръжка, съдържа правила за признаване и изпълнение на решение за издръжка, постановено или признато в държава-членка, промяна на решение или постановяване на решение за издръжка при трансгранични случаи. Молбите могат да се подават директно до компетентните органи или чрез определения от всяка държава-членка централен орган по регламента. За България компетентни са окръжните съдилища и съдебните изпълнители, а централен орган е Министерството на правосъдието.

Информация за централните органи и съдилищата в държавите-членки на ЕС, които имат задължения по прилагане на регламента е публикувана на сайта на Европейския съдебен атлас по гражданскоправни въпроси - <http://bit.ly/161PK1v>

Родителят на дете, български гражданин, който разполага с решение за издръжка на българския съд, но дължащият издръжка родител живее в друга държава-членка, може да поиска признаване и изпълнение на решението в другата държава –членка по реда на регламента.